

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
ЛАБОРАТОРІЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МОВА. СВІДОМІСТЬ. КОНЦЕПТ

Збірник наукових статей

Випуск 9

Мелітополь, 2019

УДК 81'1(08)
М 74

Затверджено Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 7 від 24 червня 2010 р.).

Рецензенти:

Габідулліна А. Р., *д-р філол. наук, проф.*
Дербеньова Л. В., *д-р філол. наук, проф.*

Редакційна колегія:

Солоненко А. М., *д-р біол. наук, проф.*
Білоусенко П. І., *д-р філол. наук, проф.*
Гармаш О. Л. – *д-р філол. наук, доц.*
Коноваленко Т. В., *канд. пед. наук, проф.*
Митяй З. О., *канд. філол. наук, доц.*
Хомчак О. Г., *канд. філол. наук, доц.*
Мінкова О.Ф., *канд. філол. наук, доц.*

М 74 Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. – Вип. 9. – 244 с.

ISBN 978-617-7566-56-3

До збірника ввійшли наукові праці, присвячені актуальним питанням філології. Дослідники різних фахових рівнів ставлять і розв'язують проблеми широкого наукового діапазону. Основні положення статей були обговорені на VIII Міжнародній науковій конференції «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі» (29 березня 2019 року) в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького.

Збірник призначений для фахівців і широкого кола читачів, що цікавляться актуальними проблемами філології.

Відповідальність за достовірність та оригінальність поданих матеріалів (фактів, цитат, прізвищ, імен, результатів досліджень тощо) покладається на авторів.

УДК 81'1(08)
© Хомчак О.Г., відп. ред., 2019

ЗМІСТ

КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

<i>Аніщенко І. М.</i> Комунікативність як сутнісна характеристика інтрасуб'єктного персонажного мовлення в англomовному творі постмодернізму.....	8
<i>Воробйова А.В.</i> Механізми активізації риторичної діяльності у поліетнічному середовищі.....	12
<i>Грицевич Ю. В.</i> Рефлекси етимологічних *ę, *ǫ в західнополіських фольклорних текстах	15
<i>Єрмоленко С.І., Грушкіна Ю.О.</i> Порівняльні конструкції в прозі Євгена Положія (на матеріалі роману «Риб'ячі діти»). 18	
<i>Мінкова О. Ф., Міскевич В. О.</i> Модифіковані фразеологізми в заголовках української періодики кінця ХІХ –поч. ХХ століття	22
<i>Сіроштан Т. В., Костенко Г. О.</i> Лексика на позначення фізичних і психічних станів людини в сучасній українській мові	26
<i>Юрченко О. В., Башкірова Є. В.</i> Внутрішня форма слова в концепції Вільгельма фон Гумбольдта	29
<i>Юрченко О. В., Тарабріна Л. В.</i> Функціональні особливості фразеологічної дієслівної синонімії.....	33
<i>Яценко Н.</i> Проблеми дослідження експресивної лексики в художній мові	37

КОНЦЕПТОСФЕРА ТА МОВНА КАРТИНА СВІТУ

<i>Драган Ю. М.</i> Семантичний простір концепту «Україна» в мовній картині світу А. Кащенко	40
---	----

<i>Захарчук В. О.</i> Поняття мовної та концептуальної картин світу	49
<i>Льченко І. І.</i> Українсько-болгарські взаємозв'язки в антропонімії надвеликолужжя	52
<i>Коваль О. В., Перебийніс І.</i> Лексична інтерпретація концепту <i>батьківщина</i> у поетичній мові Віктора Чабаненка ..	55
<i>Колева Красимира</i> Nomen est omen: in honorem проф. д-р Радка Влахова	57
<i>Митяй З. О., Митяй Б. І.</i> <i>Beauty</i> – один із ключових концептів англomовної культури	63
<i>Фандєєва О. В., Хомчак О. Г.</i> Асоціативно-вербальний простір концепту <i>гордість</i>	66
<i>Хомчак О. Г., Яковлєва Я. В.</i> Семантичні ознаки номінативного поля концепту <i>гроза</i>	70
<i>Юрченко О. В., Подгорна Т. Д.</i> Лінгвостилістика та естетика художнього твору в колі проблем мовознавчої теорії.....	74
<i>Юрченко О. В., Саканян К. Г.</i> Символ і знак у системі семіотичного лексикону	78

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ФЕНОМЕН АВТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ СВІТУ

<i>Атрошенко Г. І., Скориця Д. В.</i> Локальна традиція народної творчості: символ черешні на Мелітопольщині	82
<i>Балаєва А.Р., Насалевич Т.В.</i> Наратив як складова роману «Бійцівський клуб» Чака Паланіка	86
<i>Барташук О. Ю.</i> Символіка реалізації концепту «кохання» у новелах Григора Тютюнника	89
<i>Веретюк Т. В.</i> Специфіка детективу О. Волкова «Амністія для хакера»	98

<i>Веретюк Т. В., Кутелова С. І.</i> Особливості роману Ірен Роздобудько «Останній діамант міледі»	102
<i>Громко Т. В.</i> Різновиди діалектизмів у мові п'єс І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого)	106
<i>Гузєєва А. О., Рябуха Т. В.</i> Синонімічні ряди дієслів говоріння в оповіданнях О. Генрі	109
<i>Жаркова Р.Є.</i> Творчість як шлях від тілесного до духовного (на матеріалі твору «Мгновеньє» Лесі Українки)	113
<i>Землянська А.В., Ковтун Ю.О.</i> Художньо-поетичний вернісаж «Контражур натхнення»: інтермедіальні аспекти	118
<i>Копейцева Л. П., Маковська А. О.</i> Синтез традиційних і новаторських зображально-виражальних засобів у новелістиці Г. Тарасюк	122
<i>Копейцева Л. П., Лохматова С. Ю.</i> Поетикальні студії лірики Галини Тарасюк	126
<i>Кравченко Є. Г.</i> Сучасна українська публіцистика: мовно-естетичні тенденції	131
<i>Мажара Н.С.</i> Синкретизм жанрів у книзі-автобіографічному тексті Віктора Неборака "Колишній, інший..."	137
<i>Пасік Н. М.</i> Функційно-стилістичні параметри односкладних означено-особових речень у лірико-психологічній прозі Євгена Гуцала	141
<i>Стовбур Л. М., Мороз К. В.</i> Стилетвірна функція антропонімів у книзі М. Матіос «Нація»	145
<i>Фоменко О. Г.</i> Perspicuity of linguistic osmosis ("Finnegans wake" by James Joyce)	149
<i>Юрченко О. В., Замкова І. І.</i> Проблема естетичної функції художнього слова (на матеріалі соціальних діалектизмів роману Івана Багряного "Сад Гетсиманський")	154

ПЕРЕКЛАД ЯК ЯВИЩЕ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

- Гришко С. В., Денисенко Н. В.*
Емфаза як об'єкт перекладознавчого і лінгвістичного дослідження 158
- Корець А. О., Денисенко Н. В.*
The historical background of the King James Bible version and its role
in the development of the English language 162
- Рябуха Т. В., Гостіщева Н. О.*
Подолання лексичного бар'єру як запорука успішності міжкультурної комунікації 166
- Ягільнікі І. О., Денисенко Н. В.*
Англо-український переклад слів-підсилювачів 170

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

- Волкова І. В., Педаш Т.*
Формування лінгводидактичної компетентності вчителів української мови 175
- Куликова Л. А., Харченко Т. І., Зіненко Н. В.*
Міжкультурна комунікація у викладанні іноземних мов і професійній
діяльності майбутніх фахівців 179
- Лемещенко-Лагода В. В.*
Особливості мікроструктури електронних словників шотландської мови Скотс 184

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ

- Барвіцька Г. К.*
Електронні підручники і посібники як елемент педагогічного проектування
і впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій
(на матеріалі української терміносистеми обліку та аудиту) 189

<i>Великожон В.А.</i> Особливості впровадження методу case-study під час вивчення іноземних мов у практику вищої професійної освіти	195
<i>Гордєєва А.Й.</i> The best approach to teaching ESP	200
<i>Гурова Т.Ю., Мироненко К.Е.</i> Використання медіаосвітніх технологій як засобу формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів	204
<i>Коноваленко Т. В., Кислова С. А.</i> Створення умов для навчання на основі комунікативних завдань майбутніх вчителів іноземної мови	208
<i>Ляшенко К. М.</i> Teaching thinking development	213
<i>Матюха Г. В., Корнієць Т. В.</i> Особливості підготовки майбутніх викладачів англійської мови до професійної діяльності в полікультурному суспільстві	217
<i>Савич К. С.</i> Рецептивна естетика як парадигма опрацювання поетичних текстів (на прикладі творчості Богдана Ігоря Антонича)	221
<i>Тарасенко Т. В., Тарасенко М. Р.</i> Використання нетрадиційних методів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності учнів середньої школи	227
<i>Трусова Н.В.</i> Особливості навчання іноземної мови студентів II курсу	231
<i>Цап В. Д.</i> Взаємопов'язане навчання англомовного читання й письма студентів I курсу	235
<i>Чаторийська О. М.</i> Використання цифрових технологій на заняттях з іноземної мови у ВНЗ	239

ЛІТЕРАТУРА

1. Горпинич В. Болгарські прізвища в сучасному антропоніміконі Бердянщини [монографія]. Дніпропетровськ: Нова ідеологія, 2010. С. 19- 61.
2. Ільченко І.І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку (надвеликолузький регіон) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01./ І.І. Ільченко. – Дніпропетровськ, 2003. – 15 с.
3. Ильченко И. Болгарские фамилии в антропонимии Надвеликолужья // «Състояние и проблеми на българската ономастика». Т. 13. / И. Ильченко. – Велико Търново, 2013. – С. 419-427.
4. Історія міст та сіл Української РСР. Запорізька область. – К. : Головна Редакція УРЕ, 1981. – 725 с.
5. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей : словник-довідник. – К. : Наукова думка, 1986. – 310 с.
6. Чукалов С.К. Болгаро-русский словарь. – София, 1960. – 1191 с.

Коваль О. В., Перебийніс І.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ЛЕКСИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ БАТЬКІВЩИНА У ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ВІКТОРА ЧАБАНЕНКА

Важливу роль у досягненні мети когнітивної науки відіграє мова як прямий об'єкт дослідження та як засіб отримання різноманітної інформації. Концептуальний рівень ментальної репрезентації містить інформацію, яка передається за допомогою мови, та інформацію, що отримується завдяки сенсорним і моторним каналам.

Поетичний твір, як будь-який інший твір мистецтва, є наслідком культури певного етнічного середовища. Але у поетичному мовленні реалізується евристична функція мови – мовлення поета співвідноситься з інтенціональною діяльністю людини, матеріалізуючи її концептуальний світ. Поет моделює світ через призму власного бачення, у якому поєднується реальне та ідеальне. Систему концептів у цьому випадку трактують як систему ключових слів духовної культури, у якій сконцентровано національний характер етносу.

Взаємозв'язок картин світу (референтної, концептуальної та вербальної (поетичної)) варто вивчати на прикладі номінацій, що часто вживаються в поетичному тексті, у багатьох випадках виступають ключовими.

Поетичний образ як засіб мислення та пізнання містить інформацію про дійсність та дозволяє описати концептуальну картину світу. Так образ використовується з метою створення нестандартного світобачення, набуваючи завдяки незвичності мотивування потужність й індивідуальне вираження.

Своєрідні домінанти, універсалії світогляду, що існують у культурі кожного народу, знаходять своє відображення у словах-концептах. Поняття *Батьківщина* є однією

з головних загальнолюдських категорій, тому посідає центральне місце серед інших концептів.

На думку Н. Лобур, у творах письменників ХХ століття рідна земля постає образом душі українського народу. Соціально-психологічний портрет героїв творів вимальовується з їх власного уявлення про Батьківщину [1, с. 23].

Значну увагу аналізу концепту Батьківщина у прозових творах приділяли такі українські мовознавці, як: К. Голобородько, І. Дишлюк, Н. Лобур, О. Таран, С. Форманова.

Система етнокультурних символів українців має цілу низку концептуальних центрів, які формують ментальний портрет етносу. Серед них виділяємо й концепт *Батьківщина*, що здавна впливав на світогляд нашого народу.

У творах Віктора Чабаненка образ *Батьківщина* виступає домінуючим і передусім актуалізує сему "місце життя і діяльності людей", що зумовлено патріотичним духом поезій: *Як Дніпро обіймає голубими руками Хортицю, / Так і я обіймаю тебе голубими мріями, / Вітчизно кохана; Оратанія рідна моя! / Ти – любов моя перша й остання; Де степу рідного огром, / Де ясні зорі й тихі води, / Стоїтьспред віку над Дніпром, / Стоїть курган – олтар Свободи; За городом мого діда Якова, / За нашим садом, де колись родили райські яблука.*

У мовотворчості митця концепт *Батьківщина* широко репрезентується топонімічними назвами, що є одночасно символами місця народження самого письменника і славетної доби козацтва. Це гідроніми: Дніпро (Славута), Каховське «море», Азов; топоніми: Хортиця, Великий Луг, Пороги, Наддніпрянщина: *Сум століть над Дніпром – / Наддніпрянщина; Я до Божої никну стопи: / Серце вдячності повне по вінця / За широкий Дніпро, за роздольні степи / За судьбу орія-українця; Ой Наддніпрянщину – / Отецька спадщина, / В могалах схована, / Щоб там зіпліть; Під ясным луком Світовида, / Що все горить і не згора, / Цілує волю Припонтида / Вустами сивого Дніпра; У мені, як в Дніпрі, каламуттю життя / Бунтівничі пороги потоплено, / Та розбі'ється всякий / Об них корабель, / Що до тебе пливтиме із кривдою!.; Ой, не течи, Дніпре, / Побіля мого серця / Та не ятри, батьку, / Мої старі рани ... / А підведись, Дніпре, / Високо, аж до неба, / Та вдар по гранітах, / Хортиці-ковадлу; Розгін космічної доби – / І велич тихо-соборова! / Ростуть на Хортиці дуби, / Росте, нуртє міць Дніпрова; Болять мені Пороги й Луг Великий, / Затоплені-замулені болотом, / І Хортиця болить мені стражденна, / Поранена, обснована дротами; Над «морем» Каховським гуде буревій / І чайка Мазепина плаче / Вогнями-шаблями в імлі грозовій / Лютує прокляття козаче.*

З певним стилістичним навантаженням уживається давня назва ріки Дніпро – Славута. Етимологічно онім Славута є найдавнішою, власне українською назвою головної ріки України. Осмислюючи цю лексему як похідну від прикметника славетний, автор створює високопоетичний образ, у якому втілено велич і силу України та її народу з давніх часів до сучасних днів: *Кують громи на Хортиці підкову, / В копита б'ють Слауту-скакуна / Аж іскри в рань багряно-волошковою! / Аж сивим степом котиться луна!; Сини прадавньої доби, / Слаути рать зеленоглава, - / Стоять на Хортиці дуби, / Неначе вої Святослава.*

Отже, концепт *Батьківщина* є один із найважливіших структуротворчих елементів етнокультурної моделі світу українців. У системі світоглядних цінностей українського

народу рідна земля відіграє вагому роль, оскільки забезпечує людині повноцінність життя. У формуванні релігійної моралі, культури поведінки та ментальності українського етносу *Батьківщина* має найважливіше значення.

У більшості поетичних творів Віктора Чабаненка уживання концепту *Батьківщина* пов'язане з народною символікою цього образу. Автор актуалізує такі семантичні аспекти цього концепту, як: "відкритий, безмежний простір", "місце проживання" і "місце поховання людей", "Україна". Концепт *Батьківщина* набуває конотацій "невмирущість", "безсмертя", а іноді "беззахисність" та "слабкість".

ЛІТЕРАТУРА

1. Лобур Н. Культ землі в українській мові // Дивослово. 2006. № 3. С. 22-23.
2. Хомчак Е. Г. Концепт в языковой картине мира // Славянский мир: новое в концептуальных исследованиях: сборник статей [Текст] / отв. ред. М.В. Пименова. Севастополь: Рибэст. 2009. С. 170–179.

Колева Красимира

*Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ –
Мелитополски университет „Богдан Хмельницки“*

NOMEN EST OMEN: IN HONOREM ПРОФ. Д-Р РАДКА ВЛАХОВА

Изборът на темата за сборника „Рада и приятели“ не е случаен. Той е провокиран и от заглавието му. Общуването с Радка Влахова от студентската скамейка на Алма-матер, общият интерес към лингвистиката, събуден от непреходни авторитети, школуването у талантили учени и всеотдайни преподаватели с мисия в българистиката и славистиката ни събра в хуманитарното пространство на Софийския университет и Института за български език, които с Института по литература бяха единен център, в библиотеките, в студентските кръжоци и практики, в клубовете и на четенията, а след като застанахме от другата страна на катедрата - на научни форуми редом с нашите учители и по-късно – и с учениците ни. Открила се бързо в големия поток (около 250 студенти) със знанията си, с владенето си на чужди езици, с умението си да общува с усмивка и мелодичен и звънлив глас, тя стана популярна, името ѝ – познато и запомнящо се с интересното и рядко съчетание между общославянското първо име и фамилията, свързана с етногеографията на Балканите, което у мене предизвиква асоциация с крилатата дефиниция на бележития ни учител проф. Светомир Иванчев *класически и екзотичен* за българския език, превърнат в съдба от преподавателя и учения, когото чествуваме.

Nomen est omen 'Името говори за себе си' и Homo locum ornat, non hominem locus 'Човекът краси мястото, а не мястото човека' са сентенции, подходящи за мота на текста, специално написан за сборника с уважение и обич към състудентката, колежата, съмишленичката и приятелката. За да излезе анализът от рамките на антропонимния дискурс и текстът да е в духа на думите на Плутарх, принос има и рожденичката, която